

Особливості законодавчого регулювання компетенції органів конституційного правосуддя в європейських державах

Н. Мяловицька

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

У статті визначено узагальнене поняття «конституційне правосуддя», охарактеризовано органи, що його здійснюють. Досліджено питання предметної компетенції органів конституційного правосуддя в європейських державах.

Ключові слова: конституційне правосуддя, конституція, компетенція органів конституційної юрисдикції, конституційність.

Конституційне правосуддя є одним із основних елементів механізму правового захисту конституції як Основного Закону держави.

Проблеми конституційного правосуддя у різних аспектах висвітлено в працях багатьох вчених. Не вдаючись до докладного аналізу різних поглядів із цього питання, дамо узагальнене визначення цього поняття.

Конституційне правосуддя — це діяльність судових органів, що полягає у розгляді справ, предметом яких є пов'язані із забезпеченням дотримання конституції державними органами конституційно-правові питання, а також ухвалення з цих питань рішень, що мають правові наслідки.

За останні два століття інститут конституційного правосуддя набув універсального характеру. Він властивий переважній більшості держав світу. Водночас сучасне правосуддя характеризується такою багатоманітністю форм, що зводить його до двох основних моделей — американської та європейської — стає дедалі важче. Значно помітнішою є тенденція до утворення різних змішаних форм, у яких поєднуються риси, властиві кожній із названих моделей. У зв'язку з цим варто констатувати відносну умовність понять «американська модель» і «європейська модель», які традиційно протиставляються одна одній. З огляду на це правильніше було б, на нашу думку, говорити про те, що на сучасному етапі європейська модель конституційного правосуддя у її різноманітних варіантах є переважаючою, що обумовлено низкою чинників історичного, політичного та правового порядку.

Органи, які здійснюють конституційне правосуддя, можна поділити на дві основні групи: 1) суди загальної юрисдикції; 2) спеціалізовані органи. Вони відрізняються між собою як за порядком утворення, так і за складом.

У деяких європейських країнах конституційне правосуддя не виокремлюється із загального правосуддя, тобто всі конституційні справи розглядаються судами загальної юрисдикції. При цьому така інституційна форма має два різновиди. В одних країнах (Данія, Норвегія, Швеція) конституційний контроль здійснюють усі суди загальної юрисдикції. Інакше кажучи, будь-який суд може вирішити

питання про конституційність нормативного акта, проте пріоритет мають рішення вищої судової інстанції, оскільки лише вони є обов'язковими для всіх судів. Такий конституційний контроль, який здійснюється усіма судами загальної юрисдикції, є децентралізованим. У країнах, де конституційний контроль здійснює лише найвища судова інстанція (наприклад, Естонія), він називається централізованим.

І все ж у більшості європейських країн (останнім часом це стало загальносвітовою тенденцією) конституційне правосуддя здійснюють спеціалізовані органи, до яких належать конституційні суди, конституційні ради, палати найвищих судових органів загальної юрисдикції тощо.

Варто зазначити, що компетенція спеціалізованих органів конституційного правосуддя, на відміну від судів загальної юрисдикції, обмежена розглядом виключно конституційно-правових питань.

Водночас слід звернути увагу на особливості законодавчого регулювання компетенції органів конституційного правосуддя. У більшості європейських країн конституція містить вичерпний перелік повноважень спеціалізованого органу, який відтворюється і в законі про нього. Отже, ні відповідний закон, ні інші закони не можуть змінити компетенцію органу конституційного правосуддя шляхом розгалуження або скорочення визначеного конституцією переліку його повноважень.

Предметна компетенція органів конституційного правосуддя визначається їх природою як головних органів судового захисту конституції. Аналіз законодавства сучасних європейських країн дає підстави для поділу їх повноважень на чотири основні групи:

1) повноваження, пов'язані із забезпеченням верховенства конституції в системі джерел національного права: контроль за конституційністю нормативно-правових актів і міжнародних договорів, а також офіційне тлумачення конституції та законів;

2) повноваження, пов'язані із забезпеченням дотримання принципу поділу влади: розгляд суперечок щодо компетенції між державними органами (розмежування компетенції законодавчої, виконавчої та судової влади по горизонталі), між державою та її складовими частинами (розмежування повноважень по вертикалі: у федеративній державі — між федерацією та її суб'єктами, а також між самими суб'єктами; у складній унітарній державі — між центром та автономними утвореннями; у простій унітарній державі — між центральними, державними органами і територіальними колективами);

3) повноваження, пов'язані із захистом основних прав і свобод людини, в тому числі одного з найважливіших політичних прав громадян — виборчого;

4) повноваження, пов'язані із захистом конституцій від їх порушень найвищими посадовими особами, а в деяких державах — і політичними партіями (розгляд справ у порядку процедури імпічменту або участі в ній, контроль за діяльністю політичних партій).

При цьому слід мати на увазі дві обставини: по-перше, не всі органи конституційного правосуддя здійснюють усі або в повному обсязі перелічені повноваження; по-друге, в окремих країнах їм властиві й інші повноваження. Але як би не відрізнялися за обсягом своєї компетенції спеціалізовані органи конституційного правосуддя, головним у їхній діяльності є забезпечення верховенства конституції. Це — виключна прерогатива конституційного правосуддя.

Обсяг повноважень Конституційного Суду України визначений Конституцією України і є вичерпним. Виходячи з аналізу предметної компетенції органів конституційного правосуддя європейських держав, на нашу думку, слід розширити обсяг повноважень Конституційного Суду України щодо здійснення попереднього конституційного контролю, оскільки це є ефективним засобом протидії прийняттю Верховною Радою України неправових законів, а також запровадити інститут конституційної скарги. Практика діяльності органів конституційної юрисдикції з питань захисту прав і свобод людини свідчить, що їх роль є найдієвішою тоді, коли законодавством держави передбачено право громадянина на безпосереднє звернення до органів конституційного правосуддя.

Отже, у процесі конституційно-правової модернізації в Україні законодавець має врахувати досвід, набутий європейськими державами, зокрема членами Європейського Союзу, щодо вдосконалення конституційного правосуддя.

Мяловицкая Н. Особенности законодательного регулирования компетенции органов конституционного правосудия в европейских государствах. В статье определяется обобщенное понятие «конституционное правосудие», характеризуются органы, которые его осуществляют. Исследуются вопросы предметной компетенции органов конституционного правосудия в европейских государствах.

Ключевые слова: конституционное правосудие, конституция, компетенция органов конституционной юрисдикции, конституционность.

Mialovytska N. Peculiarities of legislative regulation of the competence of the bodies of constitutional justice in the European countries. The article deals with the generalized concept of «constitutional justice» and authorities that carried it. The issue on the subject competence of the bodies of constitutional justice in the European states is studied.

Key words: constitutional justice, constitution, competence of the bodies of constitutional jurisdiction, constitutionality.